

RAMSKAPELLE!

Ramskapelle en Pervyse lagen in afwachting. Er hing iets geweldigs in de lucht. Dat gevoelde ieder. In de hulp-posten nam men de voorzorgen om gewonden snel te kunnen verzorgen. Er zou iets vreeselijks geschieden. Na een stilte, als er nu heerschte, moest een geweldig orkaan losbreken.

Een der beste posten was die te Pervyse, welke door een Engelsche dame, miss Dorothea Fielding, dochter van lord Fielding, bestuurd werd. Deze be-toonde voor onze arme lijdens de groot-ste toewijding. Vrees kende ze niet.

Dramatische uren had ze doorgebracht op het stadhuis van Dixmuiden, toen dit stond te daveren en af te brokkelen onder de granaten. Eens vervoerde ze een gewonde in een auto, toen een projectiel het rijtuig in tweeën sloeg, den man naast haar doode, maar haar ongedeerd liet. Zelfe ging ze de martelaars opzoeken en voor menigeen scheen ze een Engel van liefde, wanneer ze zich over hem neerboog, om zijn smarten te verzachten.

Ja, men was in afwachting daar achter den spoordam.

29 October... De kanonnen brullen plots in de ochtendschemering. Klaroenen schallen. De storm steekt op. Men wist hij dat hij in de zompige velden gelegerd was en komen zou, en daar komt hij nu aan.

Tusschen de stations van Boifshoeke en Pervyse krijgt de 1e divisie den eersten schok.

— Gloria! Victoria! Frankreich! Kaiser! Onder het gehuil van die woorden, welke hun een leuze geworden is, stormen de Duitschers nader.

Het 4e linie schiet en schiet en schiet nog, en brengt den aanvallers zware verliezen toe. Maar als **baarlijke duivelen**, met wreed wezen, met het fanatisme op het gelaat en in de gloeiende oogen, dringen de Pruisen toch voorwaarts.

Nu springen ook de onzen op. Ze denken aan geen gevaar, geen smart, geen wonden; woede beheerscht hun, en in een vreeselijke botsing grijpen beide partijen elkaar aan. De bajonetten werken, breken in lichamen of druipen van

bloed. En men steekt niet alleen, men slaat en bonst en beukt, rameit met weerkolven die grijze rangen, men worstelt in slijk en bloed, tusschen gekwetsten en dooden, men glijdt uit, men valt en vecht toch voort, keel aan keel, borst aan borst; men woelt in een verward, rood menschenkluwten, en huilt en tiert, scheldt en vloekt, men kermt en reutelt, tot eindelijk de vijand afdeinst en de Belgen hijgend van inspanning in hun stelling terugkeeren.

Even legt zich de orkaan. Maar lang zal de kalmte niet duren. Men moet er door nu... men moet, de keizer wil het en de Duitsche officieren bemerken bovendien een voor hen vaag teeken.

Kogge's werk openbaart zich reeds, en het water vult de vlieten, vloeit over de oevers, zijpelt door de weiden.

De vijand begrijpt het, dat Koning Albert thans een machtiger bondgenoot heeft, dan Frankrijk en Engeland. De natuur dient zijn zaak. Er door, voor die bondgenoot zijn volle macht ontwikkelen kan. En de keizer wil het, hij is in Vlaanderen... hij ziet op zijn scharen neer; hij wacht op hun zege.

— Voorwaarts! donderen de officieren, en als 't moet, dreigen ze met revolvers of slaan ze vreesachtigen en weifelenden met het plat van den sabel, gelijk men redeloos vee voortdrijft, zoo dit een hindernis meent te zien.

En opnieuw komen als woeste golven de benden feldgrauen. Het 3e en 4e linie staan pal als een dijk. De branding slaat er tegen, maar de dijk bezwijkt niet.

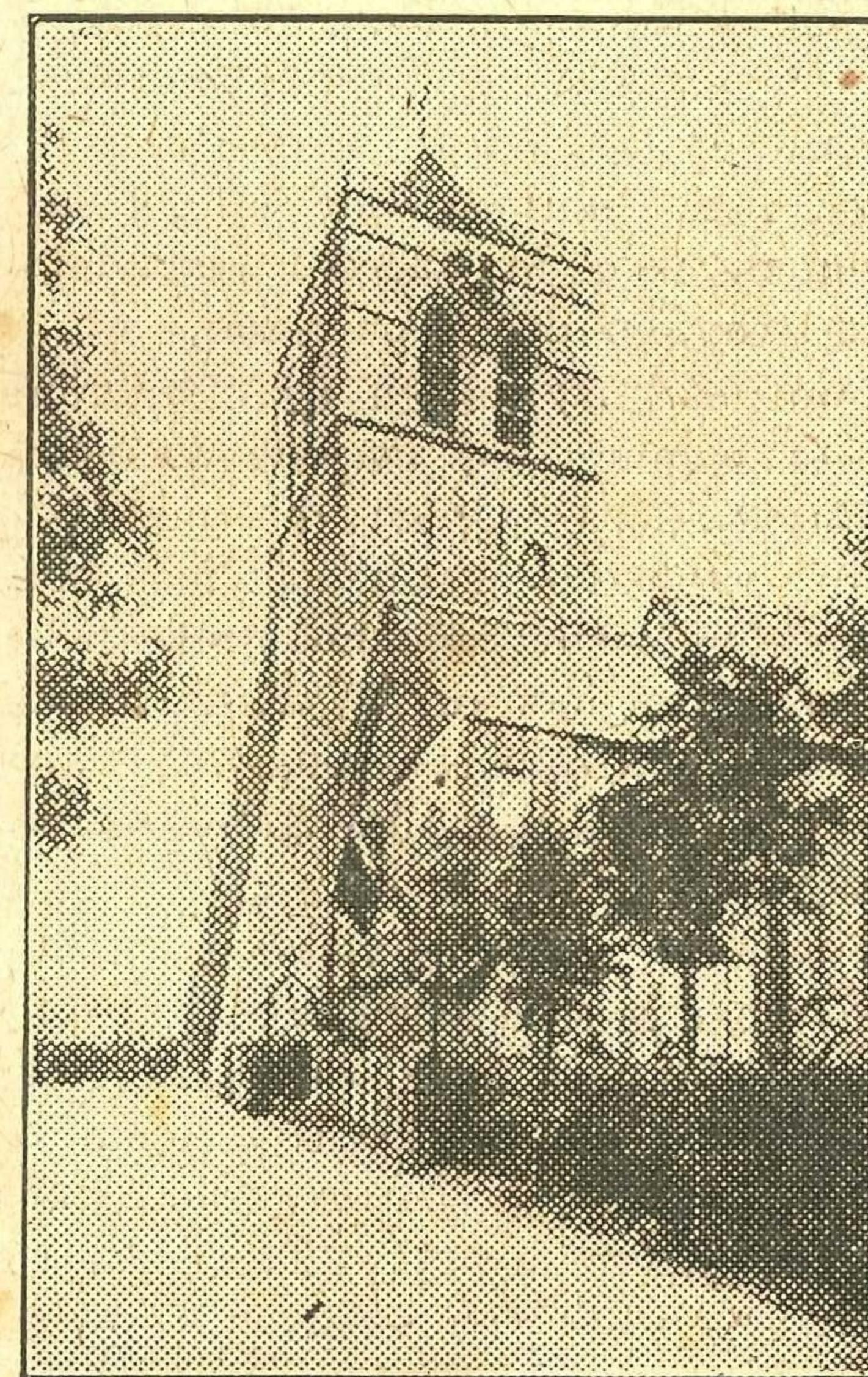
De Duitschers wijken weer, doch het menschenmateriaal vloeit aan, om de bressen te vullen. Levens tellen niet, gevoel wordt gesmacht in bloed..., liefde voor dierbaren der heimat moet smoren in den haat voor den tegenstander. En de linie schommelt voorwaarts en achterwaarts en weer voorwaarts en achterwaarts, telkens opnieuw.

Geen rust of verpoozing! Deinzen de kompagnie's met bloedige koppen af, men versterkt ze maar, en zendt hen terug. En zoo geschiedt het thans over een breeder front, ook daar waar het

151e van Grossetti staat, met een deel onzer tweede divisie. De Fransche jagers verdedigen bij den overweg van Pervyse hun terrein met ware doodsvrachting; het 13e en het 10e weren zich niet minder achter Stuivekenskerke en drie uren lang slaat men de hardnekkige aanvallen af, tot de vijand vlucht en afgemat in zijn vochtige, slijkerige positie's neerzinkt.

Weer valt de avond. En de nevelen eerst en de duisternis dan omhullen het bloedig veld.

Opnieuw is het stil. Maar het water werkt. De zee stuwt het binnen door kanalen, vaarten, sloten, en de weiden

De kerk van Adinkerke

worden drassiger, de vloed breidt zich uit. Deze klotst nu al van Sint-Joris tot den weg naar Ramskapelle.

De Duitsche staf wordt ongeruster. Hij kan den nieuwen morgen niet afwachten om in zijn koortsachtige gejaagdheid nog te beproeven dien bondgenoot voor te zijn. Eer de 30e October geboren is, een dag vol wreedheid en smart, worden de soldaten van den keizer weer opgejaagd...

Vijftien dagen en nachten strijdt men nu, en een groot deel van Duitschlands bloem is hier ten onder gegaan, en wat heeft men gewonnen? Nauwelijks een ki-

lometer moeras, een strookje grachten en kreekten, enkele hoeven tusschen weiden en riet.

Maar nu moet men de dure offers goed maken, het gestorte bloed wreken en voor den afgod, die op de overwinning wacht, daar aan den spoordam den weg naar Frankrijk openen.

Huiverend springen de soldaten op. Uit de woorden, de bevelen, de gebaren, uit gansch de houding hunner officieren weten ze, dat het heden nog wreder zal toegaan en voor velen de sterfure reeds slaat.

Maar het gevoel verdwijnt weer, in den roes van den stormloop, met het kanongebulder en mitrailleurgeklapper, met de woeste kretten en het scherp gefluit, en den reuk van kruut en bloed.

Nog eens stort zich de aanvallers over de geheele linie van Stuivekenskerke tot Ramskapelle.

En in het halfduister ontstaat nogmaals een verschrikkelijke kamp.

Bij Oud-Stuivekenskerke bereikt de vijand den spoordijk... hij wijkt weer... keert terug. De voorhoede springt op de helling, wordt er afgeslingerd gelijk in de middeleeuwen de belegeraars van de muren der steden. Maar waar er één valt, doemt onmiddellijk een ander op. Nog minder dan gisteren en de vorige dagen ontziet men levens; al moet men over lijken van Duitschers den weg bannen uit het gewest, door het water bedreigd, 't zal geschieden. De keizer wil het.

En Pruisen hechten zich tegenover Stuivekenskerke aan den dijk, klimmen omhoog, bereiken den kruin. Zullen ze dan toch passeeren? Reeds klinkt hun victoriegeroep.

Maar de onzen stormen aan, maaten de eerste tegenstanders weg, stooten de volgende met de bajonet van de helling af. De Duitschers krijgen versterking, nemen den dam opnieuw, dringen de Belgen tot tegen Pervyse. Is de bres nu waarlijk in de zwakke linie geslagen? Maar neen. 't onmogelijke wordt toch volbracht, 't gevaar schenkt nog eens kracht aan onze uitgeputte strijders en in een onweerstaanbaren tegenaanval drijven Franschen en Belgen de benden terug. De keizerlijken, die stand willen houden, worden aan de bajonet garen, **neergebeukt**.

In een loopgraaf bij Pervyse's keek liggen honderd grauwen in hun doodstrijd of reeds uit het lijden verlost.

En de overlevenden vluchten angstig heen om het lijf te bergen, terug over den dijk, terug van de zoo duur gekochte helling, terug door de weiden, waar het water meer en meer rijst. En dan staan velen weifelend voor de overvolle vlieten, die den aftocht versperren en waar de donkere vloed grijnst en de noodkreet van menigen gewonde smoort, welke nog de kracht meende te bezitten naar de overzijde te zwemmen.

De Belgen en Franschen zetten hun achtervolging voort, halen de aarzelden bij die watengangen in en de Duitschers wenden zich om en, smeekend om genade, strekken zij de handen omhoog.

Eenige honderden geven zich over, en de artillerie van den Duitscher vuurt nu in de gemengde groep, als wraak nemend voor den ontembaren moed der soldaten van het kleine leger en tevens als kastijding voor de onderwerping der eigen mannen, die gewillig in gevangenschap mee gaan.

Intusschen woedt op de hoogte van Ramskapelle niet minder hevig de strijd. Daar weerstaat het 4e en 5e linie den harden aanval, maar de Duitschers bezetten den kruin, en brengen een machinegeweer in stelling, welke de onzen in de flank beschieten. Velen storten neer, dood of gewond. Het 4e en 5e linie moeten wijken om aan geheele vernietiging te ontkomen. Gekwetsten blijven achter. De vijand volgt, juichend in het gevoel van zijn meesterschap. Hij dringt tot Ramskapelle door en neemt het dorp. Maar Franschen en Belgen houden hem daar in bedwang.

Hoe lang zullen ze het kunnen? Zeer kritiek is nu de toestand. Daar is een bres in de linie! En welk een bres! Als ze niet gesloten wordt is Veurne-Ambacht verloren. Dan gaat het gelijk bij Tervate, en wordt die opening steeds wijder, scheurt ze verder gelijk een dijk bij een doorbraak, als de stroom zich een uitweg baant.

En dan, ja, 't is om te rillen van angst bij het vreeselijk vooruitzicht; gelijk bij Tervate de vijand zich noordwaarts wendde naar Schoorbaakke en zuidwaarts naar Den Torre en in 't front tot Vico-

gne en Stuivekenskerke zijn benden dreef, zal hij nu Nieuwpoort in den rug bedreigen, Dijsmuide van uit Kaaskerke kunnen nemen en voorwaarts stooten tot Veurne, dat plots zichtbaar is geworden en zijn drie torens boven de vlakke tegen de lucht verheft.

De laatste hindernis is genomen, en na den IJzer, de Beverdijk en den spoor-dam, nu het bloote zich voor 's keizers benden uit.

Troepen zullen aanstroomen door de bres, en wee het Belgisch leger, dat dan wijken moet en gevangen raakt! De gansche linie waggelt, om straks krakend in een te storten.

Wat baat het of het water van Sint-Joris tot Dixmuiden over de weiden klotst, de steenwegen blijven hoofdzakelijk vrij en langs daar zal de Deutsche staf zijn legers stuwten naar het gebied, dat immers voor den vloed beveiligd is door de werken der Belgen zelf.

En met wellust toonen de officieren aan hun mannen het schoone Veurne. Van Ramskapelle's molen, die met machinegeweren bezet wordt, kan men het zoo duidelijk zien: kijkt het ranke belfort, het hooge dak der Wallburgakerk, de zware Sint-Nikolaastoren. En daarachter ligt Frankrijk met Duinkerken en Calais.

En Calais is het punt van het smalle kanaal, waar men het zwaar geschut opstellen zal, dat tot Engeland raakt. Ha, Gott strafe England... De ure nadert... de weg is gebaad. Deutschland über alles! De keizer wil het! 't Trotsche Albion zal op de knieën geslagen worden door de gepantserde vuist en om genade smeeken.

O, dat vooruitzicht, is het niet om 't bloed wild door de aderen te jagen uit het bonzend harte, om trotsch te zijn over de Deutsche macht; het Deutsche zwaard, dat de wereld beheerscht?

Geen tijd verliezen. Ramskapelle versterken. Vlug graaft men grachten om het dorp en ontrolt men prikkeldraad, hetwelk men spant. Mitrailleurs dreigen uit de huizen en den molen en bestrijken de vlakke, om elke aanvalspoging onbarmhartig in bloed te smoren. Straks stort de gansche linie der Belgen in. Zie die rookwolk, dat is Nieuwpoort met zijn sluizen en het moet als een rijpe vrucht in de handen van den

overwinnaar vallen, ginds die zwarte massa tegen de lucht teekent het brandend Dixmuide en de Franschen en Belgen zullen er verrast worden.

De keizer wilde het, en 't is geschied; in de heimat mogen straks de klokken jubelen over de geheele onderwerping van België en de bezetting van Calais!

Zoo snoeft de overwinnaar van Ramskapelle. Maar is het wel snoeven? Is het niet juist zooals hij den toestand schets?

De onzen liggen uitgeput in hun loopgraven bij de Koolhofvaart. Hun geschut en machinegeweren kunnen den tegenstander nog binnen het dorp sluiten. Waarom aarzelt deze door te rukken? Hij is ook afgemat en wacht op versterking. Even is het op dit punt weer stil. Maar men kent die onheilspellende klamme. Gewonden sleuren zich naar 't Jockveld en 't Groot Noordhof. Op Allaertshuizen kantonneeren troepen en staat artillerie. De oude hoeve is een gewichtig punt geworden.

Van verre reeds zag men den reusachtigen muur, die boven alle gebouwen uitstak, een ruïne uit de 13e eeuw en het eenige overblijfsel van de oude hoeve « Alnothi Domus », het huis van Alnathi of Allaert. Deze boerderij behoorde aan de meergenoemde duinenabdij en bezat bij de 700 gemeten grond, welke de monniken op de moeren gewonnen hadden. Maar de ruwe soldaten van Oostende's garnizoen, wier gewelddaden wij hooger reeds beschreven, verbrandden op 7 September 1590, de eervwaardige hoeve. De geestelijken, welke haar bewoonden, vluchtten naar hun refuge Houtbrekersdam te Brugge. In 1594 verwoestten nieuwe benden wat er overbleef en alleen de nog rechtstaande geduchte muur trotseerde het vuur en later den tijd.

In de 17e eeuw werd de tegenwoordige schuur er tegen gebouwd en nu in 1914 verbleven twee gezinnen op dit erf. Een is dat van den reeds bejaarden Lammerand, een verstandig man, die menige geschiedenis van zijn geliefd Veurne-Ambacht kan verhalen, maar thans zich voorstellen moet, dat al het geweld van 't verleden opnieuw heden is geworden. Granaten dreunen naar 't Jockveld en Allaertshuizen en ontploffen er met vreeselijk geweld.

— Ramskapelle moet onmiddellijk

hernomen worden, klinkt het bevel van ons hoofdkwartier.

De kolonel van het Fransche jagers neemt in den kelder van het Jockveld de noodige maatregelen tot het krijgsbedrijf, waarvan zoo oneindig veel afhangt. De aanval zal gedaan worden door afdeelingen van het 14e, het 6e, het 5e en het 7e, alle geteisterde detachementen, die men verzamelen kan. Het 16e Fransche jagers moet er krachtigen steun bij verleenen... En dan komen daar acht bataljons koloniale troepen, Marokanen, Algerijnen, Senegaleezen, de « zwarten », zooals het volk ze reeds heeft gedoopt, lenige kerels, die gemakkelijk wijken voor hellsch geschut, maar huilen van moordlust en niet vluchten, wanneer ze met het blanke wapen, de bajonet en vooral het mes op den vijand instormen moeten.

Het oude Europa bracht de beschaving naar de donkere landen en nu moeten de zonen uit de maagdelijke wouden, hier wreeder komen vechten, dan ze ooit onder elkanders stammen deden.

Maar zij denken niet, de Afrikanen, zij komen en vragen waar hun kantonnement is.

— Te Ramskapelle, wordt er geantwoord, maar de Duitschers zijn er...

O, dat geeft niet... We zullen toch te Ramskapelle logeeren.

— Nous chasser Boches... Li coupe tête Boches... (Wij zullen de Duitschers verjagen... wij zullen hun het hoofd afsnijden).

En ze grijnzen, als ze het zeggen... en onheilspellend richten ze den blik naar het dorp, dat gehuld is in den rook van brand, granaten en shrapnells. Ze zinderen van strijd lust, verlangend naar het ontspannen der zenuwen, om er op los te gaan en van dat bombardement bevrijd te zijn, dat hun met vreeze vervult.

Op het Noordhof, bij boer Broecke, staan er Zouaven... en in den omtrek ligt ook het Fransche 151°. Als langs de stralen van een halven cirkel zal men oprukken om Ramskapelle uit het Noorden, het Westen en het Zuiden te bestoken.

Moeizaam trekken de mannen heen, dekking zoekend in de grachten, want het dorp spuwde reeds zijn kogels over de vlakke, terwijl het vijandelijk geschut

al de toegangswegen onder hevig vuur houdt. En reeds dadelijk zijn de verliezen zwaar. 't Is alles nog maar voorbeïd, een lastig marcheren of liever een kruipen, een springen en zich laten vallen, om een doorgang te zoeken tusschen de moorddadige projektielen. Zoo velen hebben het gevoel, dat het heden hun laatste dag zal zijn en weinigen het gevraagde krijgsbedrijf overleveren zullen. Ramskapelle schijnt hun een ontzaglijke val des doods. Met de uniform in flarden of lompen, de voeten door de gescheurde schoenen of in klompen gestoken, met den honger wroetend in de ingewanden, sleuren onze soldaten zich voort, en van die afgematten eischt men, dat zij een geweldige overmacht van strijders, die nu reeds beschut staan achter een schild van helsche mitrailteurs uit den burcht zullen werpen, waarin de overwinnaar al het Vlaamsche dorpje heeft herschepen.

Om twee uur na den middag hebben onze troepen en hun geallieerden toch reeds de hun aangewezen punten bezet. De rangen zijn echter nog gedund...

En nu wacht men op het sein tot den storm... Zal de vijand niet vóór zijn en als een stortvloed losbreken en de vlakke overstromen...

Mannen van het 7^e en het 14^e denken aan de Uniebrug en Sint-Joris, aan den orkaan van vuur gevolgd door een van een grijze massa, aan de vlucht naar Ramskapelle, de steenbakkerij, Nieuwpoort over de vlakte, waar de dood al maar door zijn zeis sloeg...

Vroeg eindigt de dag... Nevelen rijzen uit de grachten, verbreiden zich over de weiden... En daar schalt een klaroen.

De afgematte mannen richten zich op... Het harte begint te bonzen, het bloed sneller te stroomen. Wonderbare gedachten woelen in het licht wordend hoofd...

Hoor... de schrille klanken scheuren de mist... Het sein tot den aanval! En andere hoorns antwoorden. Belgische en Fransche en dan die vreemde, welke zoo oneigenlijk klinken hier in Vlaanderen, gewoon als ze zijn, weerkaatst te worden door de wouden van Afrika.

En de zwarten spitsen de ooren als schichtig wild en trillen over gansch hun ranke gestalte...

— Voortuit!...

Ze springen op... Ze zijn nu vrees-

lijk om aan te zien; schuim ligt om hun mond, bloed schijnt hun oogen te doorloopen...

Als een golf rolt de linie vooruit... altijd vooruit, over hagen en afsluitingen, over grachten en prikkeldraad...

Vreeslijke kreten klinken... het gehuil als van wilde dieren, die zich op hun prooi werpen... De tirailleurs storten in de eerste loopgraven der Duitschers, die het dorp moeten verdedigen... maar angstig op de vlucht slaan...

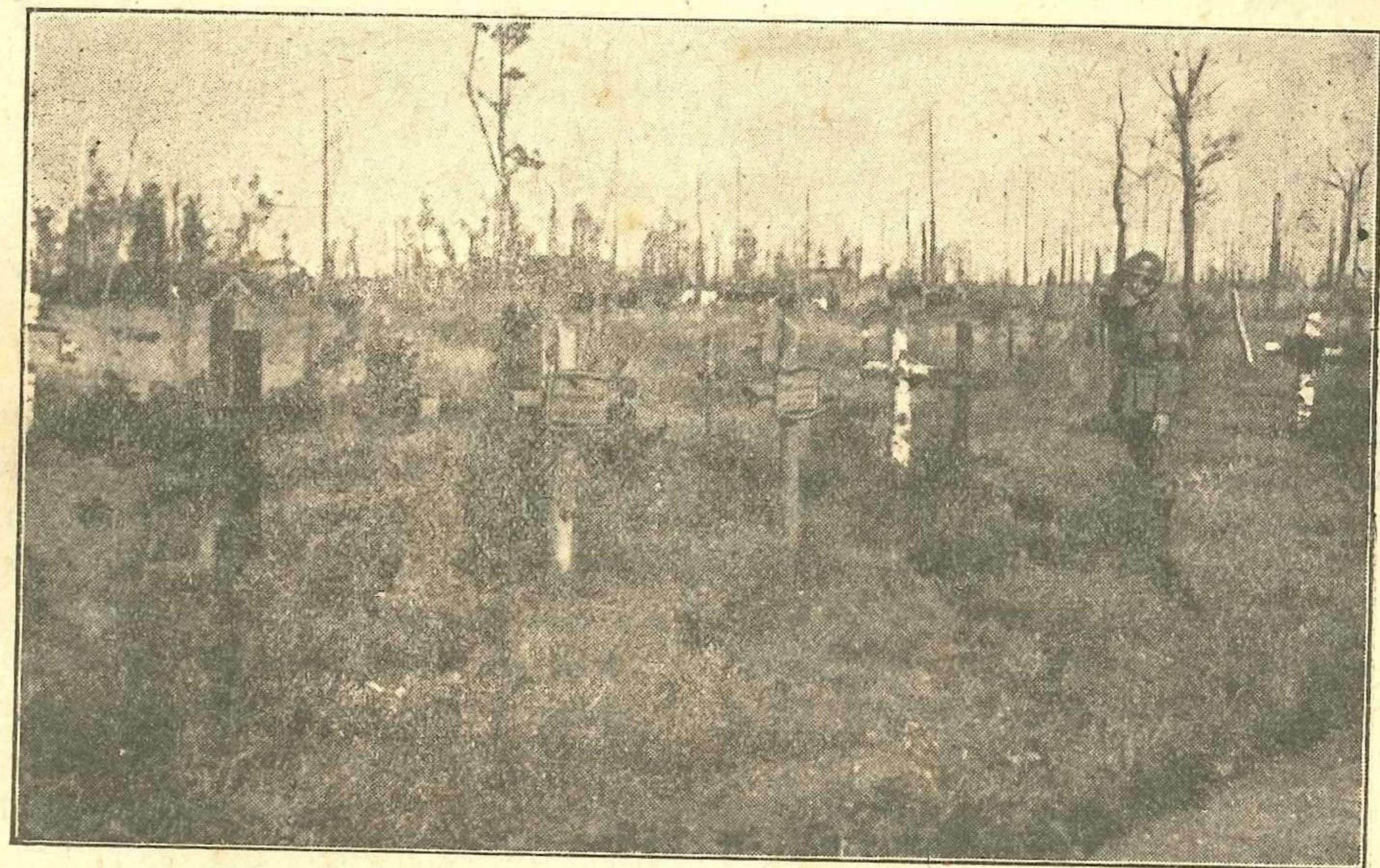
Toch zijn er die zich nog willen weren, maar hun verzet duurt slechts enkele stonden... Messen flikkeren en de stervenden zien boven zich een visioen als van duivels, wezens met grijnzende tanden en vurige oogen. Welk een afschuwelijk sterfbed... Als de familie in de Heimat boven een doodsadvertentie zal schrijven... « Gestorven fürs Vaterland » zal ze zich nooit kunnen voorstellen, hoe dat einde was...

Niets meer roert in de loopgraaf... De Afrikanen zijn al verder... Niets kon hun weerstaan. 't Is of ze over de vlakte zweven, tot eensklaps een bredere vliet aan hun voeten gaapt, het Ramskapelleleed.

De lijn verkort plotseling, krimpt samen in een hoop voor een nauwe brug, een soort van plank, de eenige weg naar den overkant... En even wreed als de aanval in de loopgraaf daar straks, is de weerwraak der Duitschers... Welk een doelwit voor hun machinegeweren, die opeengedrukte, nog trillende massa zwarten... De kogels botsen er in, en onder wild gehuil storten de tirailleurs tot een bloedigen stapel op elkaar... Bloed gutst van den oever en kleurt de vaart, die ook de doodskreten smoort van menigen Algerijn of Senegalees, uit het vreemde werelddeel overgebracht om hier in dit hoekje van Vlaanderen ellendig om te komen...

De hoornen schallen nog altijd voort... en onze gansche linie van afgematte soldaten is in beweging... De vreemden hebben den weg gebaad, en ten Zuiden hereiken Franschen en mannen van ons 6^e den weg Ramskapelle-Pervyse, terwijl in het Noorden de bataljons Waslet (14^e) en Gallhausen (6^e) tot aan de schouders in het water van een gracht tot vlak bij de vijandelijke linie genaderd zijn.

En weer heerscht een angstige stilte... Hoe is de toestand nu, vragen de officieren zich af, want niemand kan er zich rekenschap van geven en nadere bevelen blijven uit. Grossetti heeft het order verspreid, dat het dorp teruggenomen moet worden, maar hoe is de verbinding der verschillende afdeelingen? Die schaduwen daar in de duisternis, die geheimzinnige gedaanten welke zich roeren, zijn ze vrienden of vijanden? « Hoe ver zijn de onzen in het Zuiden gevorderd? » vragen de oversten van gindsche zijde. « Hebben we voeling met het Noorden? » zoo rijst de angstige vraag aan de Zuidzijde.

Een Duitsch kerkhof in het Woud van Houthulst

En men wacht op de verbindingsagenten... Zoo daalt de nacht... Onze mannen in hun doorweekte lompen, met spelden en touwtjes om 't lichaam gehouden, rillen van koude en zinderen van honger. Men hoort het gekerm van gewonden... dan het gebulder van kanonnen, tot alles weer stil valt, een rust, welke zwaar drukt en de zenuwen stoort... Is men op den weg der overwinning of sluit zich straks de val van den dood?

Detachementen zijn toch voortgedrongen en hebben eenige huizen bezet. Het peloton Jacoby heeft zelfs den beruchten molen bezocht en hem ledig

gevonden... Maar al dat mysterieuse, is het niet een strik van den vijand, om de laatste verdedigers in een slag weerloos neer te beuken en dan zijn legioenen de oneindige vlakte in te zenden naar dat beloofde land van 't Fransche kustgebied?

O, brak toch de morgen aan om al de raadselen op te lossen! Eindelijk, eindelijk scheurt het donker... Klaroemen schallen... De aanval moet voortgezet worden, het bevel is formeel... en in een zelfden schick springen al de troepen, Noordwaarts, vinden de loopgraven ledig en stormen de straten in en ontmoeten elkaar op het plein voor de kerk,

zonder verzet ondervonden te hebben...

Zooals het in onze linie was, verging het ook den tegenstander; hij vreesde een gruwelijk mysterie dat zich uit de zware stilte openbaren zou, een list om Ramskapelle te omsingelen en de gansche macht te vernietigen...

Het dorp is in den nacht ontruimd. Een achterhoede blijft om den aftocht te dekken en stoutmoedige kerels vuren nog uit sommige ramen.

De Algerijnen springen er heen. De eersten vallen, maar over die gewonden of dooden wippen anderen en ze snellen het gebouw binnen. Men hoort

Afl 22 Uitgever J. HOSTE, St-Pieterstraat, 30, Brussel
" Het Bloedig IJzerland "

VERBODEN NADRUK

Prijs: 30 centiemen

WEKELIJSCH AFLEVERING

20 Juni 1920

angstkreten, doodsgeschrei. Er wordt gemoord. Dan valt alles stil: het schieten heeft opgehouden, en de zwarten komen huilend naar buiten, het mes druipend van bloed; hun oogen gloeien als vuur en de tanden grijzen tusschen de dikke lippen.

Andere koloniale stormen den weg op naar den spoordam, samen met Fransche jagers en Belgen. Ze achtervolgen den vijand. Deze is al verder; men hoort de knallen van de dynamiet, welke de bruggen aan de Beverdijk opblazen. En het water dat de keizerlijke troepen bedreigt, houdt de onzen nu ook tegen.

Gestadig rijst de vloed: niet alleen sturwt de zee het water door 't Oud-Veurme-Sas, maar ook door de verlaten der groote sluis van Nieuwpoort, zooals we zullen verhalen.

En de grijze soldaten worden met schrik geslagen. De dood grijnst hun van alle zijden tegen, van achter niet alleen uit de vuurmonden en vooral uit dat wreed mes dier wilde duivelen maar ook links en rechts en voor, waar de weiden borrelen, de vlieten uit hun droomerige rust opgejaagd zijn en waarlijk aan 't schuimen gaan en waar een bruin vocht in granaatrechters stijgt.

De soldaten warrelen angstig door elkaar; de officieren tieren, vloeken, schelden; de voerlui zweepen de paarden om kanonnen en wagens te redden. 't Is een debacle, een vlucht voor den machtigen, alouden bondgenoot van Vlaanderen, die ook dikwijls de vijand was.

Troepen van het 14e linie nemen hun loopgraven achter den spoordijk weer in, nu de barrikade tegen den Pruis en tevens den dijk tegen de overstroming.

De vijand wijkt verder. Hij stuit op een grijze massa; 't zijn eigen versterkingstroepen. Te laat! Ha, had men te Ramskapelle nog een half uur stand gehouden! Maar nu is er geen kans meer te wagen. De mannen zijn ontzenuwd en angstig. Schuw blikken ze naar het water, waartegen ze niet strijden kunnen.

De troepen botsen op en karren rijden in elkaar; paarden steigen...

— Vooruit! Vooruit! dringen de officieren aan.

Ze bedoelen achterwaarts, terug over den IJzer, weg van het zompig land, dat nu een vreeselijk moeras is en straks een zee kan zijn.

Daar liggen de dooden tusschen de grachten, in het riet. Het moeras wordt hun graf. Maar daar ook kermen en klagen nog gewonden en schreien om hulp; sommigen richten zich op, verzamelen hun laatste kracht om den stoet te volgen, waggelen duizelig als dronken mannen. Er zijn er die beproeven heen te kruipen, doch uitgeput blijven ze hijgend in 't slijk steken, dat hun gruwelijk sterfbed worden zal.

En al zijn er in die wijkende massa wel mannen, die door deernis getroffen een gewonde aan den arm en zelfs op den rug nemen, om alle gekwetsten op te zoeken, ze allen te redden, is er geen tijd, en de rampzaligen worden achtergelaten en opgeofferd voor den Keizer. Maar ook Belgen zieltogen nog in die moeren.

Het water rijst en bedekt de lichamen en later zal nu en dan een schildwacht een lijk zien aanspoelen tegen den dijk of den aarden wal van een voorpost, een opgezwollen romp met een afschuwelijk hoofd, 't overblijfsel van een martelaar, herinnerend aan een drama, welks bijzonderheden echter 't geheim zijn van die wilde vlakte. En gelukkig, dat zoovele moeders het nooit vernemen konden, hoe de machthebbers der wereld hun kind lieten sterven, dat ze het nimmer hoorden wat daar tusschen lisch en riet, bij slooten en vlieten gebeurde.

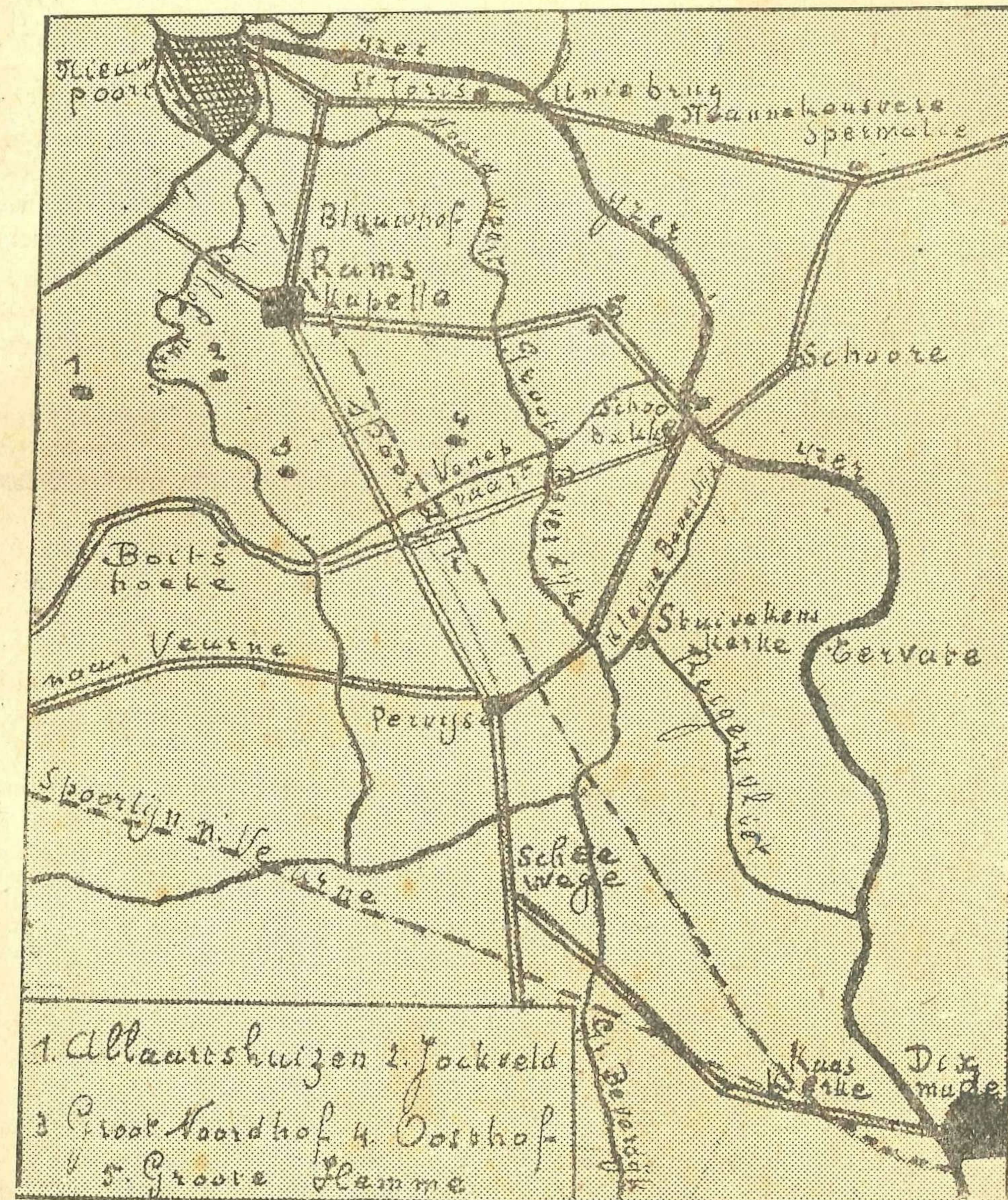
De Duitschers vluchtten en in eenige uren, juist toen ze meenden het beloofde land in te trekken, verloren ze de strook gronds, waarvoor ze meer dan twee weken worstelden in bloed en ellende, duizenden levens verwoestten, duizenden schoone, gezonde lichamen voor eeuwig schonden.

In hoeven der vlakte, tusschen den spoordijk en den IJzer, zien andere Duitsche posten dien aftocht. Zij krijgen geen bevelen. Ze wachten nog tusschen de gewonden en dooden. En onbegraven dooden liggen er veel. De tijd ontbrak om ze te delven.

Zie daar aan 't Oosthof. «De hoeve met het roode dak en de talrijke vensters», zoo duidde Grimaudy, waarne-

mer der 110e batterij onzer artillerie ze zijn majoor aan. Daar waren ze bij hopen gevallen, de grijsen. Achter de boerderij was een haag, en achter die haag stond een mijt. Duitsche troepen trokken zich, bij den aanval op den spoordam, achter de hoeve samen, een tweede massa achter de haag, en een batterij stelde men op achter de mijt. Maar ons geschut verkende alles en alle

trekt af, haastig, zenuwachtig. Men hoort getier, gevlouk, gefluit, zweeppenknaal. En de posten van 't Oosthof en andere punten, ze krijgen geen orders, ze wachten nog, getrouwd aan de ijzeren tucht; ze zien met angstigen blik het water rijzen, ze murmureeren onder elkaar, kijken vragend hun oversten aan, en eindelijk, als de uren verlopen, en de vloed zich meer en meer

Schets VII. — Het gebied van de Groote Beverdijk en van den strijd bij Ramskapelle

batterijen richtten hun vuur op de drie doelen, schoten in dezelfde sekonde en in deze sekonde werden de troepen en batterij vernietigd. Maar dadelijk doemden weer andere massa's op. Ja, er liggen nu veel lijken in allerlei houdingen, en op eenigszins beschutte plaatsen kreunen gewonden. Maar zie, het leger

verbreidt, en het gros achter de grauwe lijn der ijzerdijken verdwijnt, breekt hier en daar de paniek los en slaan ook de achterblijvenden op de vlucht. Gewonden roepen, schreien, huilen. Maar in een paniek laat het egoïsme op, denkt ieder slechts aan zich zelf, verstompt de vrees elk ander gvoel.

De gekwetsten gillien, smeekten om medelijden, doch hun stem klinkt verloren over de vlakke, en straks in den nacht van Allerheiligen, die somber neerdalen zal.

De vluchtenden ijlen voort, wadend tot de kuilen door het water. En dan eensklaps een plons, een kreet en de punthelmen verdwijnen. De voorsten zijn in een onzichtbaren granaattrechter, een bomput, een watering, een vliet verdood; sommigen zinken dadelijk weg, anderen zwemmen naar den overkant, hechten zich aan de slijkerige oevers, vallen terug met klonten modder in de handen, worstelen nog, en wie zich eindelijk redden kan, moet tastend en zoekend voortgaan, want de effen waterspiegel bedekt alle verraderlijke hindernissen, als het gras of de bloemen in een gesloten hof de klemmen en wolfigers.

Zoo strompellen de laatsten voort, groepen hier en daar over de wijde vlakke, en niemand kijkt meer op, als hij den doodskreet van makkers verneemt, maar wijdt al zijn aandacht aan zich zelf. Aldus verdrinken er velen, al ging het niet, gelijk de legende het beschreef, dat de overstroming gansche regimenten meesleurde in haar kolk.

Ramskapelle is nog niet geheel gezuiverd. Uit kelders, ovenhokken, stallen, schuren haalt men nog Duitschers: sommigen willen zich wanhopig verweren, maar Algerijnen en Zouaven stooten hun de lange bajonet in 't lijf. De meesten zinken op de knieën en steken vier, vijf, zes vingers omhoog, om aan te duiden, dat zij zooveel kinderen hebben, en om voor die kleinen het medelijden in te roepen.

De gevangenen worden samen gebracht; zij gelijken klompen slijk. Dagen hebben ze in de modder geleefd en gewroet, geworsteld en gerust, maar toch geworsteld het meest, en, neen, zoo hadden ze zich den weg naar Frankrijk niet voorgesteld, toen ze hun garnizoensstad verlieten, met eikenloof en bloemen op de geweren, en uitgeleid door het gejubel en de liederen van een schier waanzinnige menigte.

Belgen, Franschen, Algerijnen, Zouaven vervullen Ramskapelle van hun be-

weging en vreugde. De onzen, die zoo menigmaal in de vreeselijke slachting zijn geweest, verbazen zich thans over deze zege... Gisteren scheen het hun, of niemand uit die hel ontsnappen zou.

Jansoone weende van gelluk. Hij ook was bij de aanvalstroepen en, dezen nacht in de vochtige grachten, had hij in zijn geest reeds afscheid genomen van Nele. Ramskapelle had hem een val des doods geschieden, waaruit hij onmogelijk ontkomen kon. En 't was hem zoo vreeselijk hard geweest om te sterven met die groote liefde in zijn hart voor het meisje, dat te Coxyde voor hem bad, en op zijn weerkomst hoopte.

En ziet, de vijand was gevlucht, Ramskapelle genomen, en ginds verspreidde zich de vloed, die Veurne-Ambacht beschermde en afsloot.

Het dorp bood een beeld van verwoesting. Daken hingen open, gevels waren ingelbeukt, deuren en ramen verbrijzeld en in de straten lagen granaathulzen, gebroken geweren, weggeworpen ransels, verbrijzelde meubels, hoopen vuilnis.

De kerk had veel geleden en een granaat was door den toren geslagen. Maar de grauwen heerschten er niet meer en Ramskapelle lag daar thans als een veste van het onbezet België, het laatste hoekje, waar de vreemdeling zijn wil niet opdringen kon.

De soldaten drongen de huizen binnen en zochten voedsel; ze pluimden de laatste kiekens, kookten aardappelen, en de nog gespaarde schouwen van de dorpshuizen rookten als ware een oogenblik de vredestdad aangebroken, die naieve dagen, toen het landvolk en de visschers van Bray-Dunes en Ghyselde hier ter bedevaart kwamen naar den Heilige.

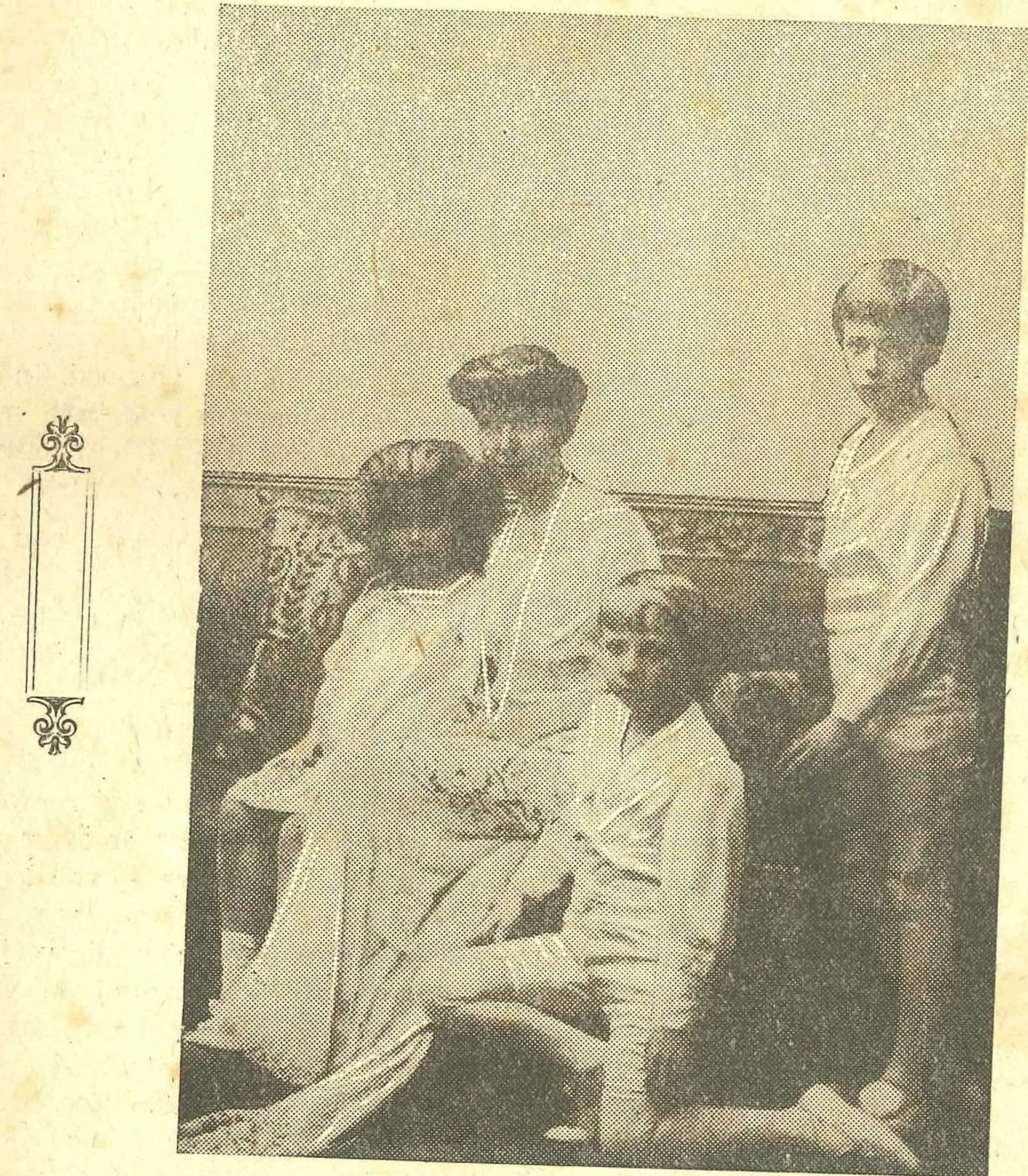
Maar de roes zonk in, want overal zag men vreeselijke tooneelen.

Jansoone was tot bij den spoordijk gegaan, om naar het bevrijdend water te zien... Hij bemerkte makkers, die ontzet voor een loods der statie stonden en wierp ook een blik naar binnen. Verschrikt deinsde hij achteruit. Daar lag een stapel lijken... arme Belgische jongens van het 5de, die hun leven gelaten hadden in de verdediging van den overgang, in een wanhopige poging om den grijzen stroom te stuiten. Ze vielen in

hun loopgraaf, toen de vijanden den spoordam veroverden en onze schamelde troepen met hun helsche machine-geweren in de flank beschoten... Maar dat ze zich hardnekkig hadden gewerd, zag men in een andere hangar, waar de Duitscher zijn eigen gesneuvelden had gelegd. En dichtbij gaapte een half met lijken gevulde gracht, welke bewees, dat hij in zijn begravingswerk was gestoord. Men vond ook gewonden en lange stoeten van zieken dragers trokken dorp-

ven gevuld met vijftig of zestig verpletterde soldaten. Een Marokaan, door de bajonet van een Duitscher doorstoken, heeft zich voor het sterven op zijn keel geworpen en hem met zijn tanden verwurgd. Beiden staan recht, verschrikkelijk in de stramheid van den dood. Twee groote magere ossen, uit een stal gehaald, trekken een kar voort, waar op stroo gewonde tirailleurs liggen... »

Jansoone was zeer bedroefd geworden bij al deze tooneelen... Daar lagen

Koningin Elisabeth en hare kinderen vóór den oorlog

waarts torsend aan de berrie's met hun droevigen last.

«Overal op de vlakke, schrijft Marguerithe Baulu, in de straten, in de schuren, de loopgraven, dwaalden verwilderde varkens, die met begeerige oogen gelokt door het bloed, onder verschrikkelijk geknor, gewonden en dooden verscheurden. Voor het Ramskapelleleed liggen tirailleurs in sombere hoopen; daartegenover zijn de Duitsche loopgra-

ze, vrienden en vijanden, verbrijzeld, verminkt, uiteengerukt, versmeurd, allen jonge mannen in die slachting omgekomen of voor hun leven geschonden.

De troepen namen hun stellingen in. Men voerde de gekwetsten naar Veurne, De Panne, naar Frankrijk dan. Ook op 't Groot en Klein Noordhof, 't Jockveld, Aallaartshuizen liggen zwaar gewonden.

Het gevaar was bij Ramskapelle be-

zworen; het water was toch nog op tijd gekomen. En met den laatsten dag van Oktober eindigde hier de IJzerslag; te Dixmuiden zou hij nog een wijle voortwoeden, eer dit stadje, of liever zijn puin, den overwinnaar in handen viel.

Jansoone stond op het Noordhof, de groote boerderij, door een dreefje met den weg Ramskapelle-Perivyse verbonden. Baas Broecke was niet gevlucht. Zooveel hechte hem aan zijn doening, 't eigendom der Orbans. 't Was een zoo-genaamde kloosterhoeve, herinnerend aan de ontginningsperiode der Veurnsche moeren, en de sterk gewelfde kelders, gebouwd om de produkten tegen de zilte te beschermen, boden thans een goede beschutting tegen granaten. Baas Broecke bezat veertien kloeke paarden, om zijn meer dan 100 gemetten akkerland te bewerken, en hij had daar steeds geheerscht als een koning der velden, wiens vaste arbeiders in vier bij de hoeve behorende huizen woonden; maar in het drukke seizoen wierf hij nog een gansch legertje ijverig volk daarbij aan.

Broecke was gebleven, doch hij had weinig meer op zijn eigen hof te zeggen. Belgen, Franschen, Algerijnen liepen overal in en uit en sommige officieren, die de taal van Veurne-Ambacht en die van de meerderheid hunner soldaten niet kenden, schenen de bewoners van dit gewest wantrouwend te beschouwen.

Welk spektakel had men niet gemaakt over een lichtje als van een oordjeskaars, waarmee een der knechten naar zijn slaapkamertje was getrokken! 't Bleek weldra dat tal van gegradeerden barsch optraden om de menschen van de streek « les naturels de l'endroit », maar weg te krijgen, en zelf onbeperkt meester te zijn op hun erf. Echter Broecke bleef... Hij vermoedde niet wat er hem boven 't hoofd hing, zooals we straks hooren zullen.

Jansoone gevoelde zich op die hoeve geheel veilig. Met welbehagen kroop hij in 't stroo, om eindelijk eens uit te rusten na al de vermoeienissen van de laatste dagen en vooral de zenuwspanning der gevechten om Ramskapelle.

Nog bonkten wel de kanonnen, maar toch konden ze 't gevoel niet verstoren,

dat er eindelijk een heerlijke luwte over dit deel van 't IJzerland neergedaald was... O, het reddingbrengende water!

Weinig soldaten waren zich bewust welk een brok allerge wichtigste wereld-geschiedenis ze gewrocht hadden, en hoe hun hardnekkige weerstand misschien Europa voor Pruisische heerschappij behoedde. Wie kon op dien stond zich een beeld vormen van den toestand, gelijk hij nu was en gelijk hij had kunnen worden, moest de vijand Ramskapelle behouden hebben. Duinkerke, Calais genomen, en de kanaalkust in zijn bezit. Men moet waarlijk de verdere gebeurtenissen kennen, al de krachtsinspanning der Duitschers, hun latere wapens, hun duikbootoorlog, hun durf, om nog te huijveren bij de gedachte, dat zij meester waren geweest aan het Nauw van Kalles, op geringen afstand van Engeland.

De weerstand van het klein, afgemat haveloos legertje had dit verhoed. In de Duitsche hoofdkwartieren knarste men de tanden. Daar was diepe teleurstelling, machteloze woede, wrok, verdriet.

Van 't geringe Ramskapelle had de zege moeten komen, en ziet 's keizers scharen waren er smadelijk uitgeworpen en over den vervloekten IJzer gejaagd...

« De IJzer ». O, wij mochten het in die dagen uit Brugge schrijven:

« De kleine Vlaamsche rivier, wordt het onderwerp van allerlei droevige verhalen — en kan 't anders — van legenden ook. « Voor zijn vertrek naar den IJzer was een onderofficier, die veel bij N... kwam, altijd opgeruimd en vrolijk. Nu is hij teruggekomen en spreekt schier niet meer, maar zit altijd te kijken of hij visioenen ziet. » Zoo hoorde ik. En ik geloof, dat menigeen, die de drama's bij Tervate, Ramskapelle, Sint-Joris, Nieuwpoort heeft doorworsteld, somber is, en nog visioenen meent te zien. Doch dan hoort ge van sabells, welke voor 't vertrek blonken, maar die rood van bloedvlekken in de scheede hunner eigenaars, te Brugge weerkeerden, van een officier, die zelfmoord pleegde, uit schaamte, omdat hij met 3000 man naar den IJzer vertrok en er met 3 terugkwam, van een vrouw, welke opgehangen werd op haar zolder, omdat ze met de Belgen telefoneerde —

ja, nu nog moest er dus een draad liggen van Westende naar St-Joris — en meer dergelijke verhalen, waarin de folklore een rol begint te spelen. De tijd is romantisch, vreeselijk tragisch romantisch, maar voor velen nog niet romantisch genoeg.

Doch geen folklore is, dat menig dorp door brand van wege 't bombardement geteisterd wordt, dat er veel gewonden aankomen, dat er aan den IJzer op sommige plaatsen een ondragelijke lucht heerscht, dat men er alle lijken niet in den drassigen, immer werkenden bodem begraven kan en ze dus vervoeren moet, kortom, dat de vreeselijke strijd voortduurt, doch de keizer niet naar Veurne gaat.

Automobielen komen met allerlei stukken van militaire uitrusting naar het slachthuis van Brugge... De militairen zelf zijn ginds gebleven, ginds aan den IJzer, waarvan de naam al een tragischer en tragischer klank krijgt.

« O, 't harte breekt je », zei mij een Brugsche vrouw, « als je al die kloeke gasten, met muziek aan 't hoofd, door de Smedestraat ziet vertrekken. De poort uit, naar 't IJzerfront, 't is of de weg uit de stad er een naar den dood is. Muziek aan 't hoofd, maar ik heb al veel soldaten zien schreemen. En gaat er daar nooit een einde aan komen! De automobielen met geweren, tasschen, enz. keeren terug; al die stukken worden in 't slachthuis gesorteerd. En de dooden komen in wagons toe, vier aan vier gebonden, en worden op een braak stuk land begraven.

Dat lijkenvervoer, 't blijft geheimzinnig en niemand weet er 't rechte van. »

Zoo hoorden we waarheid en legenden maar dat alles rustte toch op het feit dat Vlaanderens Westhoek vol tragiek hing.

Neen, onze soldaten waren zich niet bewust van hun groote taak, en later ook hebben veel schrijvers die onderschat.

De afgematte strijders wisten alleen, en dat gevoelden ze aan den lijve, toen ze nu in hun stroo lagen te rusten, gelijk Jansoone op het Noordhof of de wacht nielden achter den dijk, dat men oneindig veel van hen had geëischt.

« Ik was in staat de aanhoudende hevigheid van het schieten in die twee

dagen te kontroleeren voor het bataljon van kommandant Bontin », schrijft de waarnemer Grimaudy (1). « Om de twee uur werd munitie verstrekt, en om de twee uren dus bracht men 80,000 nieuwe patronen, om de 80,000 te vervangen, welke in de vorige twee uren vershoten waren. Dit cijfer, dat ik voor een enkel bataljon aanhaal, kan een denkbeeld geven van het aantal kogels, die over de gansche linie de grijze massa's aanvallers bestookten. »

Ja, welkom was nu de rust en dat veilige water!

31 Oktober! Morgen Allerheiligen en dan Allerzielen, herdenking der dooden. Groote God, welk een vreeselijke betekenis hadden deze dagen eensklaps gekregen.

« Mij trof hij steeds die dag van Allerzielen, Te Brugge, in 't jaargetij van stervensnood: — 't Is of uit alle torens tranen vielen Van klokgdween, in 't kwijnend avondrood.

Ik zie de straat van rouwgestalten krielen, Die oude, enauwe straat naar 't veld der dood. Ik zie, ontroerd, de honderden daar knielen, Elk op het graf, waar hij zijne liefde in sloot.

Maar, wijl de Stad, dóór 't paarsche lichtge-
Ginds wegdoemt in den zilvermist, en 't loover
Hier, vaal en geel, als tranen nederdroop, —

Ziet ook mijn geest een Schim, daar neerge-
In 't ruischtapijt, het zwarte vloers voor d'oogen,
Als tusschenin 't Herdenken en de Hoop! »

Gelijk Julius Sabbe kloeg en hoopte, zoo was het in geheel Vlaanderen, maar toen dacht men aan geen oorlog, toen kon men niet vermoeden, hoe eens het gansche IJzerland en 't Iepersche tot de Leiestreek een ontzettend kerkhof worden zou.

« De dagen des menschen zijn als het gras, gelijk eene bloem des velds alzoo bloeit hij;

« als de wind daarover gegaan is, zoo is zij niet meer en hare plaats kent haar niet meer.

« Mijne dagen zijn als een afgaande schaduw, en ik verdor als gras.

Al de klaagliederen uit de oudheid uit het wondere boek der psalmen Davids schenen nu op te stijgen uit het gefolterde land, waar zooveel verslagenheid was om de verschrikking.

Allerheiligen, Allerzielen! Ja, men ging elk jaar naar de kerkhoven en daar te Veurne at men de zieltjeskoe-

(1) Six mois de guerre.

ken en in de hutten langs de kust ontstak men de kaarsjes voor de zieltjes in 't vagevuur, maar had men ooit al het gruwbare van den dood, van de vernietiging begrepen gelijk in deze dagen toen duizenden levens versmeurd werden daar in 't keerlengewest! En dit was maar een sektor van 't oneindige slagveld, hier zag men slechts een bedrijf van 't afschuwelijk drama. De dood maaide van de kust tot de Fransch-Duitsche grens en dan in Rusland, in Balkan en op zee. En in de hospitalen achter het front, in de zalen waar de geur van ether en iodeform en van bedorven bloed walmde! En in de gevangenkampen, waar de ellende voortdurend stijgen zou. Overal kruiskens en nog kruiskens, en altijd kruiskens.

Aan het front heukte het geschut op dien vooravond van Allerheiligen en verder tampten allerdroevigst de klokken en snerpend sneed het leed door duizenden moederharten.

Aan de overzijde van den IJzer was de verslagenheid onder de Duitsche troepen dus groot. Men had in het zoo duur gekochte gebied nog eenige posten: St-Joris, de Groote Hemme aan de brug van Schoorbakke, Vicogne bij Stuivekenskerke, Den Toren, Van der Woude, hoeven, welke straks als eenzame eilandjes in den vloed zouden liggen, maar geen waarde meer bezaten, om verder op te rukken. De keizer zou zijn intocht binnen Veurne niet houden.

Aan de herberg « Zoetendale » tuschen Keiem en den IJzer, zaten dien avond eenige vluchtelingen samen gehurkt.

Er werd geklopt. Twee Duitsche soldaten traden binnen. Het water droop uit hun beslijkte kleeën. Begeerig keken de zwervers naar het vuur en huiverend kropen ze er bij.

— Kamaraden kaput! niep er een als een kreet van wanhoop. Dorth, alles wasser! En hij wees in de richting van de rivier.

Zij hadden tot de achterhoede behoord. Hun tocht was ontzettend geweest. Met een talrijke groep vertrokken ze van een schans. Niemand bracht hun orders. Ze waren zoo lang moge-

lijk gebleven. Eindelijk gingen ze ook heen, plassend door het water, nu tot de knieën, dan tot het middel. Kamaraden verdronken.

— In de kanalen, zei de ander huiverend, als zag hij nog het visioen van verdwijnende hoofden of van handen, welke nog even als smeekend uit de kolk rezen.

— Ja, in de kanalen, die wij niet zien konden, vervolgde de eerste verteller. En er waren er zoo veel. Met tweeën bleven we over. Al de anderen verdronken, kaput!

Men gaf hun droge kleeën en warmen drank. 't Waren vijanden, ja, en in stilte verheugde men zich over de nederlaag, maar bij deze mannen en vrouwen kwam 't menscheijk gevoel boven.

De twee soldaten vreesden nog naar de troepen te Keiem terug te keeren. Hun luitenant was dood. Zij bleven alleen over van de bezetting der post, die ze verlaten hadden... en ze waren bang als deserteur behandeld te worden. Twee dagen bleven ze hier gedoken, schuw, verslagen, nog vol verschrikking om de tooneelen hunner vlucht. Maar dan trokken ze toch op.

De Keiemnaars bespraken fluisterend onder elkander de Duitsche slachting. O, ze hadden zooveel troepen, flink uiterust dien weg van hun dorp naar Tervate zien aftrekken, hooge officieren, gekleed als voor een parade, op paarden met blinkend tuig, en manschappen in den bloei van hun leven. En weinigen keerden terug. En die keerden, ze vertelden het zelf hoe de IJzer een hellerivier was.

De bezetter dwong dan burgers naar den overkant te gaan om op nog droogliggende plaatsen de onbegraven lijken van hun landgenooten te delven.

— Wij moesten dertig Belgen in een bomput leggen, vertelde er ons een. 't Was op Allerheiligen... Nooit, zal ik dien hoogdag vergeten.

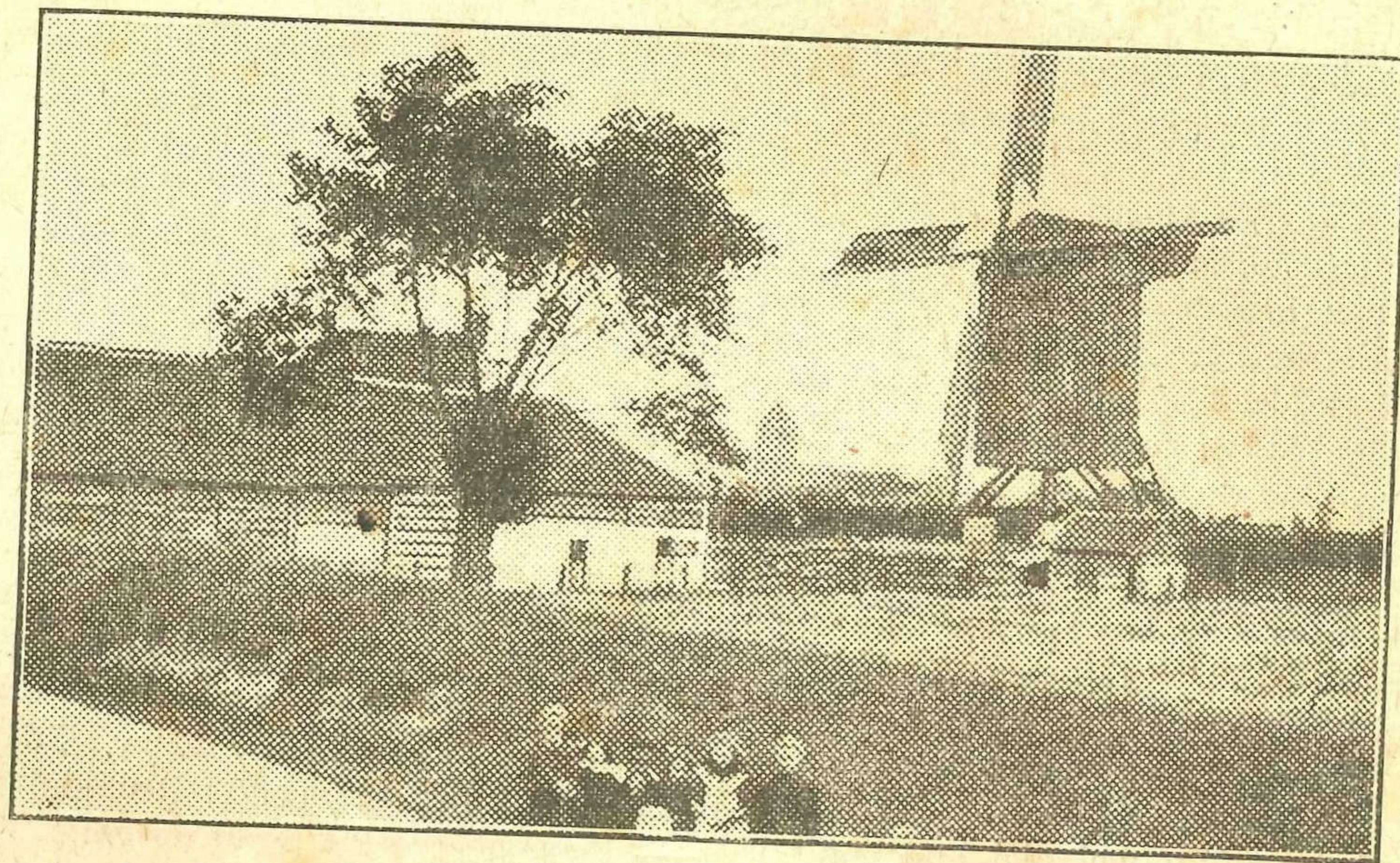
En vertolkte hij niet in zijn eenvoud de gedachte, welke wij hiervoren ontwikkelden?

Neen, nooit had Vlaanderen zulk een dag van Allerheiligen en Allerzielen beleefd! En toch boven al die dooden, de arme, arme martelaars, schemerde de hoop, want het mirakel, waarover men

gesproken had, was volbracht. Op de bajonetten van 't schamel legertje stuitten de trotsche plannen des keizers af. Bij Ramskapelle werd de weg « nach

Calais » gesloten...

De Duitscher zou hem nu bij Dixmuiden en bij Ieperen trachten te banen.

In de omgeving van Adinkerke

VIER-EN-DERTIGSTE HOOFDSTUK

IN DUINHOEK

Walter Bonte kwam het huis bij de Sint-Niklaaskerk binnengestormd. Nu was hij waarlijk opgewonden. Nancy had hem door het raam zien naderen, want zij verwachtte hem bijna met den dood in 't harte. Gisteren nog was haar verloofde haar komen zeggen, dat de gansche linie op 't kraken stond. De Duitschers zaten te Ramskapelle... De weg naar Veurne lag voor hen open, geen IJzer meer, geen Beverdijk, geen spoordam... Alleen nog een schamele hoop afgematte strijders, oververmoeide, uitgeputte soldaten van allerlei al meer en meer verwarde regimenten... En al trachtte Walter nog optimisme in zijn stem te leggen, toen hij van een tegenaanval gewaagde, toch voelde Nancy zijn innerlijken angst en zijn klaarblijkelijk ongeloof in den uitslag. Trouwens, ze had op de Markt gevluchte batterijen gezien, en de kanoniers verborgen het niet, dat de linie « er aan was » en de Duitsch overwinnen moest.

Toen was de Koning op 't balkon van het stadhuis verschenen; het meisje had

hem duidelijk herkend en deernis bekroop haar, toen ze even zijn vermoeid en droevig gellat beschouwde.

Eensklaps waren de batterijen teruggeworpen, juist zooals de soldaten zich opnieuw naar het front hadden be-geven.

En nu was Bonte daar en hij sloot haar in zijn armen en riep:

— Veurne is buiten gevaar, onze dapperen en de Franschen hebben den vijand teruggeworpen uit Ramskapelle en het water joeg de Duitschers verder, tot over den IJzer.

Wat klonk dat nieuws heerlijk! Nancy ging het spoedig boven vertellen en zij verwonderde zich, dat haar ouders bij dit bericht zoo kalm en koel zelfs bleven. Alleen vroeg haar vader: « En Dixmuiden? »

— O, Dixmuiden is nog altijd aan ons!

— Maar het is toch dood!

— Hoe kan het dood zijn, vader, zoo lang er nog Belgen en Franschen zijn?

— Het is vernield, uitgebrand of...